

Nr 21

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ökad utbildning av lantmästare.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 139 av fru *Olsson m. fl.* och II: 167 av herr *Elmwall m. fl.* har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsam prövning och förslag om inrättande av lantmästarkurs på ort i Mellansverige i enlighet med vad i motionerna anförts.

Beträffande det närmare innehållet i motionerna får utskottet hänvisa till motionen II: 167.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden av lantbruksstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, Riksförbundet landsbygdens folk, 1960 års jordbruksutredning och Sveriges lantmästarförbund.

Lantbruksstyrelsen har i sitt remissvar den 17 mars 1964 anfört i huvudsak följande.

De studerande i lantmästarkursen utgöres dels av blivande ägare till och anställda driftsledare vid större egendomar, dels av blivande tjänstemän i den statliga och statsunderstödda lantbruksadministrationen och -undervisningen, i jordbrukets föreningsrörelse samt i industrier och försäljningsorganisationer i övrigt med inriktning på jordbruket.

Antalet årligen utexaminerade lantmästare har sedan utbildningens början ökat. Från 1933/34 t. o. m. 1941/42 var antalet ca 30 st per år. Siffran höjdes därefter successivt och var fr. o. m. läsåret 1949/50 ca 50 st per år. Under åren 1959/60—1962/63 utexaminerades ca 60 lantmästare per år och läsåret 1963/64, som utgör det första verksamhetsåret efter den nya stadgans ikraftträdande, har intagits 24 studerande i den tvååriga kursen och 72 i den ettåriga. Inga elever kommer att utexamineras från den tvååriga kursen hösten 1964, och hela antalet som utexamineras blir sålunda högst 72 st. I underlaget för sin beräkning i *petita* för läsåret 1964/65 har lantbruksstyrelsen räknat med en intagning av ca 30 st i den ettåriga kursen och ca 60 st i den tvååriga. Detta antal torde vara det största som Alnarpsinstitutet samtidigt kan undervisa med hänsyn till befintliga resurser och övrig kursverksamhet vid institutet.

Vissa anpassningar har sålunda gjorts för att möta den stora efterfrågan som råder. Samtidigt är svårigheterna stora att realistiskt bedöma det verkliga utbildningsbehovet på lång sikt, och att avgöra vilka investeringar som böra göras långsiktiga och vilka som bör få en mer provisorisk karaktär. Det stora antalet sökande under sistförflutna höst kan delvis vara att söka i det faktum att under en kortare övergångstid de äldre inträdesbestämmel-

serna gäller vid sidan av de nya, som i vissa hänseenden är strängare. I utbildningsprogrammet vid lantbruksskolorna har intagits nya teoretiskt kvalificerade kurser (exempelvis arbets- och driftsledarkurs), vilkas effekt på utbildningsbehovet ifråga om lantmästare ännu ej kan mätas. Samtidigt visar den sista översiktliga prognos, som gjorts av arbetsmarknadsstyrelsen viss brist på lantmästare. Denna brist har bl. a. visat sig däri att lantbruksstyrelsen på senare tid icke kunnat besätta vissa vakanta tjänster med lantmästare, ehuru lantmästarexamen är normalt behörighetskrav. Mot bakgrunden av det anförda har lantbruksstyrelsen med Alnarpsinstitutet tagit upp vissa förberedande överläggningar om möjligheterna att under de närmaste åren, genom samarbete med närliggande lantbruksskolor, provisoriskt utöka antalet platser i den ettåriga kursen med ytterligare 30—40 st per år. Styrelsen vill vidare meddela att inom styrelsen för närvarande planlägges en landsomfattande prognos över utbildningsbehovet på lantbrukets område. De resultat som härvid framkommer torde komma att vara av viss betydelse också när det gäller en bedömning av lantmästarbehovet.

Som framgår av det redan anförda är en bedömning av behovet av ytterligare platser för lantmästareutbildning, ev. förlagd till ytterligare någon plats i landet, beroende av ytterligare utredning. Därest så befinnes lämpligt är lantbruksstyrelsen beredd åta sig att genomföra en sådan utredning.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt remissyttrande uttalat bl. a. följande.

Arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut har fem år i rad varje höst genomfört en enkät rörande arbetsmarknadsläget för olika utbildningsgrupper, däribland lantmästare. Åren 1959 och 1960 redovisades överskott på lantmästare, år 1961 balans och åren 1962 och 1963 brist.

Enkätresultaten återspeglar två motverkande tendenser nämligen dels en minskad efterfrågan på lantmästare till driftsledarebefattningar inom jordbruket, dels en ökad efterfrågan till befattningar som jordbruks-, husdjurs- och maskininstruktörer vid hushållningssällskap, som lantbruksinspektörer vid lantbruksnämnder och som maskininstruktörer och yrkeslärare m. m. vid lantbruksundervisningsanstalter. Enligt enkäten förväntas en ökning i efterfrågan på lantmästare under 1964.

Arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut har inte utfört någon prognos över det framtida behovet av lantmästare. Vid beräkningarna av detta behov måste beaktas att i första hand den nya arbets- och driftsledareutbildningen och den nya lantmästareutbildningen kommer att betraktas som substitut till den traditionella lantmästareutbildningen. Den årliga utexaminationen av cirka 60 lantmästare under de senaste åren bör därför jämföras med intagningen av 32 elever till arbets- och driftsledareutbildningen och 96 till lantmästareutbildningen innevarande år. Detta innebär således en kraftig ökning av utbildningskapaciteten.

Det framtida behovet av lantmästare och därmed substituerbar utbildning är i stor utsträckning avhängigt statsmakternas kommande beslut rörande jordbrukspolitikens utformning och organisationen av de olika organ som skall handha denna. Såvitt arbetsmarknadsstyrelsen kan bedöma kommer emellertid efterfrågan på lantmästare till driftsledarebefattningar även fortsättningsvis att minska samtidigt som ökningen i efterfrågan till lärare- och instruktörsbefattningar endast kan komma att omfatta ett förhållandevis ringa antal personer. Mot denna bakgrund finnes enligt arbetsmarknadsstyrelsen f. n. inga skäl för en fortsatt ökad utbildning av lantmästare. I likhet med motionärerna anser emellertid arbetsmarknadsstyrelsen det å andra si-

dan önskvärt att blivande egna företagare inom jordbruket ges ökade möjligheter att erhålla vidgade yrkeskunskaper och med hänvisning härtill vill styrelsen inte motsätta sig en ökad utbildning av lantmästare.

Arbetsmarknadsstyrelsen saknar möjligheter att bedöma olika utbildningsanstalters förutsättningar att utbilda lantmästare men anser angeläget att förutom Ulfhälls lantbruksskola andra alternativ i Mellansverige, i första hand i Västra Svealand, prövas för den föreslagna utbildningen.

Alnarps mejeri- och lantbruksundervisningsinstitut har i sitt den 12 mars 1964 avgivna remissvar yttrat bl. a. följande.

Institutsstyrelsen anser att möjligheten att erhålla lantmästarutbildning i princip bör vara obegränsad så att näringsutövare och anställda på lantbrukets område i den mån de så önskar skall kunna få denna utbildning. En utökning av undervisningen så att samtliga formellt kompetenta sökande kan antagas varje år är dock knappast nödvändig. Vissa möjligheter till urval vid intagningarna leder till enhetligare förkunskaper hos eleverna och medför ökade möjligheter att hålla undervisningen på en hög nivå.

Tidigare har 60 elever antagits varje år men från och med i år är antalet 96. Under innevarande år kommer 72 lantmästare att utbildas och påföljande år 96 om antagningen inte ändras. Detta innebär en ökning med 60 %. Antalet elever i varje undervisningsavdelning är för närvarande 24, vilket visat sig vara ett ur undervisningssynpunkt lämpligt antal. Även om en utökning till 30 i varje avdelning medför en del olägenheter, bör det dock ligga inom möjligheternas ram och det skulle därigenom bli möjligt att redan år 1966 utexaminera 120 lantmästare vid Alnarp.

Styrelsen är icke helt övertygad om att de senaste årens stora tillströmning av ansökningar kommer att bli bestående. Omkring 30 % av ansökningarna kommer från personer som sökt tidigare och vid ökad intagning skulle dessa minska väsentligt eller kanske helt försvinna.

Under den senaste tiden har ett stort antal befattningar tillkommit för vilka erfordras lantmästarkompetens och detta har otvivelaktigt påverkat sökandefrekvensen till kursen.

I fråga om undervisningens förläggning inom landet vill styrelsen framhålla, att vid lantmästarkursen förekommer inget praktiskt arbete utan endast vissa övningar jämsides med den teoretiska undervisningen. Ur utbildningssynpunkt bör det vara en fördel för studerande från olika delar av landet att under kurstiden på nära håll kunna följa den intensiva jordbruksdrift som förekommer i landets sydligaste delar.

Sammanfattningsvis vill institutstyrelsen framhålla att även om vissa variationer kan förekomma torde intresset för lantmästarutbildningen komma att bli stort även i framtiden. Detta motiverar att ett ökat antal sökande beredes möjlighet att genomgå kursen. För att i möjligaste mån begränsa kostnaderna och för att lättast kunna anpassa undervisningens omfattning efter antalet ansökningar bör möjligheterna att förlägga en utökad lantmästarutbildning till Alnarp i första hand utnyttjas. Om hela utbildningsbehovet icke kan tillgodoses vid Alnarp har styrelsen intet att erinra mot att sådan utbildning ordnas i andra delar av landet och då i första hand i Mellansverige.

Riksförbundet Landsbygdens folk har i sitt remissyttrande tillstyrkt motionerna och därvid anfört bl. a. följande.

De synpunkter, som riksförbundet anförde i sitt yttrande över 1955 års lantbruksundervisningskommittés betänkande angående lantbrukets yrkeskolor, överensstämmer i princip med vad som framhålles i motionerna. Utvecklingen efter år 1961 torde ha inneburit ett ytterligare understrykande av behovet av kvalificerad utbildning på jordbruksområdet, liksom också behovet av en ökad informations- och upplysningsverksamhet. För uppgifter av detta senare slag torde lantmästare vara lämpliga befattningshavare. Vid en utökning av utbildningskapaciteten på området har man att antingen ytterligare öka antalet elevplatser vid Alnarp eller att lokalisera utbildningen till någon annan skola. Riksförbundet finner det senare alternativet ha betydande fördelar och anser också att Ulfhäll skulle vara lämplig för ändamålet.

1960 års jordbruksutredning har i remissvar den 2 mars 1964 anförts i huvudsak följande.

Såvitt utredningen utifrån sina utgångspunkter kan bedöma, synes det framtida behovet av lantmästare inom såväl rådgivningsverksamhet som praktiskt jordbruk komma att bli så betydande, att en ökad utbildningskapacitet redan nu synes befogad.

Huruvida en ökad utbildning av lantmästare bör komma till stånd genom en ökad intagning vid Alnarpsinstitutet eller genom att en ny skola inrättas på annat håll i landet anser sig utredningen ej ha anledning ta ställning till.

Sveriges lantmästarförbund har i sitt remissyttrande av den 10 mars 1964 uttalat bl. a. följande.

Enligt beslut vid 1962 års riksdag skall lantbruksstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen gemensamt utföra kontinuerliga prognoser över utbildningsbehovet av lantmästare. I avvaktan på dessa prognoser vill vi anföra några synpunkter på omfattningen av lantmästarutbildningen.

När man i dag talar om att det föreligger brist på lantmästare, framför allt i statliga tjänster placerade i lönegrad 13, torde detta främst bero på den alltför låga lönegradsplaceringen. När affärsföretag söker lantmästare har man däremot ofta ett 20-tal välkvalificerade sökanden.

Även om man i dag har ett visst underskott på lantmästare, måste man fråga sig, om det kan vara nödvändigt eller riktigt att inrätta ytterligare en kurs. Under åren 1934--1963 har utexaminerats 1 237 lantmästare = 41 i medeltal per år. Med en utökning och en årlig utexaminering av 102 st. (Alnarp 72, Mellansverige 30) skulle man på 12 år få lika många lantmästare som vi hittills fått på 30 år. Härvid är att märka, att lantmästarna är en så ung kår, att under de närmaste 12 åren knappast någon enda lantmästare torde avgå ur produktionen på grund av åldersskäl.

Ovannämnda förhållande talar för att man vid planering av en utvidgning av antalet lantmästare bör göra det på ett sätt, som tillåter en snabb anpassning till ev. ändrade förhållanden. Vi är nämligen av den uppfattningen, att det är tvivelaktigt, huruvida jordbruksnäringen kan uppsuga en alltför stor mängd lantmästare.

Med ledning av det sagda och med stöd av nedanstående anser vi med bestämdhet, att det ur många synpunkter vore fördelaktigare att utöka antalet lantmästare vid Alnarp framför motionärernas förslag om en kurs i Mellansverige. Som motiv får vi anföra följande:

a) Alnarp har mycket stor erfarenhet beträffande utbildningen av lantmästare. Tillkommer en ny kurs i Mellansverige, måste man räkna med att det tar flera år innan samma erfarenhet förvärvat.

b) Redan nu uppstår svårigheter vid tillsättning av lektorer på Alnarp, och det torde icke bli lättare att få kompetenta sådana på en läroanstalt i Mellansverige. Det måste ur alla synpunkter vara riktigare att utnyttja nu befintliga lärarresurser på Alnarp och förstärka dessa med assistenter (agronomer) och yrkeslärare (lantmästare). Det är sannolikt att man på detta sätt även kan få en god rekrytering till lediga lektorsbefattningar.

c) Det måste bli avsevärt billigare att förlägga en utökad kurs till Alnarp än att ha lantmästarutbildning på två platser.

d) Om man, vilket kan befaras, kommer i ett läge, då efterfrågan på lantmästare skulle bli mindre än tillgången, är det lättare att göra en minskning av antalet utexaminerade om hela utbildningen ligger på Alnarp.

e) Hittills torde knappast någon lantmästare icke ha haft nytta av att ha haft någon del av sin utbildning förlagd till Skåne, som dock måste anses ha vårt lands mest intensiva jordbruksdrift. Motionärernas uppfattning, att det för lantmästare med verksamhet i Mellansverige och Norrland skulle vara mindre tillfredsställande med utbildning på Alnarp, är enligt vår bestämda uppfattning helt felaktig.

f) Alnarp bör ges resurser för en ökad lantmästarutbildning. Helst bör förhållandena bli sådana, att man samtidigt med en utökad ettårig lantmästarutbildning kan fortsätta med den nyligen påbörjade tvååriga utbildningen. Skulle ej nödvändiga resurser erhållas, anser vi det klart fördelaktigt, att Alnarp erhåller hela lantmästarutbildningen och att den tvååriga lantmästarutbildningen i så fall tillsvidare nedlägges.

Med ledning av vad ovan anförts föreslår förbundet, att arbetsmarknadsstyrelsens och lantbruksstyrelsens utredning angående lantmästarutbildningen avvaktas, samt att, därest ökad utbildning av lantmästare anses erforderlig, Alnarp ges resurser därtill.

Utskottet. I föreliggande motioner understrykes behovet av ökad kapacitet i fråga om lantmästarutbildningen. Motionärerna åberopar härvid särskilt att lantmästare i allt större omfattning erfordras för rådgivningsverksamheten inom jordbruket. Vidare framhålles angelägenheten av att nytillträdande jordbrukare kan erhålla lantmästarutbildning. Då motionärerna finner det mindre tillfredsställande att denna utbildning är förlagd enbart till Alnarp, anser de att frågan om förläggning av densamma även till ort i Mellansverige, förslagsvis Ulfhälls lantbruksskola vid Strängnäs, bör upptagas till prövning.

Utskottet har inhämtat, att lantbruksstyrelsen i sin anslagsframställning för budgetåret 1965/66 i anledning av ett utav Kungl. Maj:t meddelat uppdrag föreslagit, att intagningen av studerande till lantmästarutbildning ökas från f. n. 96 till 120 år 1965 och 128 fr. o. m. år 1966. Antalet lantmästarstuderande skulle därvid komma att uppgå till 144 år 1965 och till 160 år 1966. Det förutsattes därvid att den ökade utbildningen skall integreras i Alnarpsinstitutets lantmästarutbildning.

För egen del finner utskottet det angeläget att behovet av lantmästare i

möjligaste mån tillgodoses. I likhet med flertalet remissinstanser anser utskottet därför att verksamma åtgärder bör vidtas för att möta den ökade efterfrågan på lantmästarutbildning, som de senaste åren kunnat konstateras. Såsom av det föregående framgår är denna fråga föremål för Kungl. Maj:ts prövning. I avvaktan på de förslag som kan komma att framläggas i detta hänseende torde anledning nu ej finnas för utskottet att ingå på närmare prövning av förevarande spörsmål.

Skulle senare framkomma omständigheter, som talar för att ytterligare lantmästarutbildning anordnas, utgår utskottet från att jämväl frågan om förläggningen av utbildningen upptas till övervägande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att motionerna I: 139 och II: 167 ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 november 1964

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Hjalmar Nilsson, Lage Svedberg, Nils Hansson, Carl Eskilsson, Mossberger, Hedström, Hermansson*, Magnusson, Gunnar Pettersson och Isacson;

från andra kammaren: herrar Hansson i Skegrie, Sköld, Lindström, Antby, Östlund*, Arweson, Johanson i Västervik*, Nilsson i Lönsboda, Eliasson i Moholm* och Franzén.

* Ej närvarande vid justeringen.